

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ECONOMICE

Fluctuațiile creșterii economice din România, în perioada 1990 - 2016

Florin Marius Pavelescu, Dan Constantin Olteanu

București

2017

ISSN: 2285 – 7036 INCE – CIDE,
București, Calea 13 Septembrie, Nr.13, Sector 5

Fluctuațiile creșterii economice din România, în perioada 1990- 2016

Florin Marius Pavelescu, Dan Constantin Olteanu

Rezumat

Ieșirea prin explozie din cadrul rigid al regimului politic monopartid și al economiei de comandă, în decembrie 1989, a avut multiple consecințe asupra dezvoltării economico-sociale a României, pe termen lung. Acțiunea conjugată a factorilor interni și externi a impus, în următoarele circa trei decenii, realizarea unui proces de (re)implementare a mecanismelor concurențiale și ulterior de aderare și integrare în Uniunea Europeană. Implementarea programelor de reformă în contextul deschiderii economiei către fluxurile externe de bunuri, servicii și factori de producție a generat atât oportunități, cât și restricții pentru dezvoltarea economică și valorificarea potențialului productiv și uman de care a dispus România în ultimul deceniu al secolului al XX-lea și în cea mai mare parte a primelor două decenii ale secolului al XXI-lea. Astfel, s-a înregistrat o alternare a perioadelor de recesiune cu cele de boom economic. Din acest motiv, este necesar ca analiza dinamicii principalilor indicatori definatorii pentru creșterea economică să fie realizată concomitent cu reliefația particularităților fiecărui ciclu al evoluției economiei.

Cuvinte cheie: ciclu economic decenal, a doua tranziție la economia de piață, recesiune transformațională, dualitate de tip Lewis, integrare europeană, creștere economică absorbantă

JEL: N14, O11, O43, O47

1. Considerații metodologice referitoare la periodizarea evoluției economiei României în intervalul 1990-2016

Faptul că perioada 1990-2016 a fost marcată atât de numeroase mutații ale cadrului instituțional și ale structurii sectoriale a economiei, cât și de o dinamică volatilă a produsului intern brut, aduce argumente în favoarea adoptării ipotezei evoluției ciclice a economiei României. În respectivul interval de timp, au fost înregistrate trei recesiuni, (1990 - 1992, 1997 - 1999 și 2009 - 2010), urmate de relansări ale activității economice, (1993-1996, 2000-2008 și din 2011), ceea ce permite evidențierea unor cicluri (cvasi) decenale.

În identificarea ciclurilor (cvasi) decenale din intervalul de timp 1990-2016 este necesar să se aibă în vedere nu numai alternanța perioadelor de recesiune și a celor de boom, ci și principalele procese care au influențat dinamica macroeconomică, modificările din structura sectorială a economiei, caracteristicile echilibrului extern, precum și ciclurile electorale. Pe baza aplicării stricte a principiului alternanței dintre starea de recesiune și starea de boom, se pot identifica trei cicluri economice (cvasi) decenale, și anume : a) 1990-1996, b) 1997-2008, c) 2009-2016.

În această abordare, avem de a face cu o diferențiere sensibilă a duratei primelor două cicluri, dar și cu desfășurarea unor etape diferite ale procesului de reajustare structurală și de creștere a rolului segmentului privat atât la nivel macroeconomic, cât și în cadrul principalelor ramuri economice. Datele statistice relevă că, în 1996, ponderea sectorului terțiar în produsul intern brut (41,9%) era mai mare decât cea a sectorului secundar (39,7%)¹. În activitățile de servicii, se creaa mai multă valoare adăugată decât în sectorul secundar, dar sectorul terțiar nu devenise preponderent pe ansamblul economiei. Contribuția segmentului privat la crearea produsului intern brut era de 54,9%, pe ansamblul economiei, dar numai de 38,5% în industrie. Restructurarea vechiului aparat productiv era încă parțială, iar în cazul industriei nu se ieșise încă din situația de dualitatea de tip Lewis².

¹ Ideea grupării activităților economice în trei mari sectoare (primar , secundar și terțiar) a apărut în C.Clark (1960). Actualmente, se utilizează definirea sectoarelor economice se face în conformitate cu precizările din Y.Sabolo, I. Gaude, R. Wery (1974). Astfel, în sectorul primar este inclusă agricultura, silvicultura, vânătoarea și pescuitul, în sectorul secundar, industria extractivă, industria prelucrătoare, producerea de utilități (energie, gaz, apă) și construcțiile iar în sectorul terțiar sunt grupate serviciile.

² Situația în care, în contextul (re)implementării mecanismelor concurențiale, proprietatea de stat era încă preponderentă, respectiv avea o contribuție mai mare de 50% la crearea produsului intern brut pe ansamblul economiei sau al ramurii (sectorului) analizate, a fost definită, în F.M. Pavelescu (2016), ca o formă a dualității de tip Lewis, pornind de la conceptul de dualism economic utilizat în K. Poznanski (1993) și L. Bonati, K. Haiduk (2010).

În anul 1999, după parcurgerea unei noi recesiuni, a fost realizată o restructurare majoră a aparatului productiv, serviciile și inițiativa privată ajungând să dețină un rol preponderent în desfășurarea activității economice. Ponderea serviciilor în produsul intern brut a fost de 52%, iar cea a segmentului privat de 63,7%. De asemenea, în industrie, a fost depășită dualitatea de tip Lewis, contribuția segmentului privat la crearea produsului intern brut al ramurii, fiind de 53,7%.

În aceste condiții, opinăm că periodizarea evoluției economiei României în intervalul 1990-2008 este necesar să aibă în vedere două cicluri (cvasi) decenale și anume a) 1990-1999 și b) 2000-2008. Avantajul unei asemenea abordări este că se introduc în analiză cicluri de durate apropiate și se asigură o anumită omogenitate a principalelor procese care s-au manifestat la nivel macroeconomic. Astfel, în intervalul 1990-1999 s-a desfășurat partea cea mai importantă, dar și cea mai dificilă a procesului de transformare a economiei în sensul (re)implementării mecanismelor concurențiale³ și a restructurării aparatului productiv. Între 1999 și 2008, a fost înregistrată o creștere economică în ritm alert, pe fondul parcurgerii ultimelor etape ale celei de a doua tranziții la economia de piață, a desfășurării negocierilor de aderare, precum și începerea integrării în Uniunea Europeană.

Perioada 2009-2016, deși este caracterizată prin alternanța unei recesiuni și a unui boom, nu poate fi considerată ca un ciclu economic (cvasi) decenal complet, ci doar ca un interval de timp în care a fost continuat procesul de integrare europeană și s-au desfășurat două cicluri electorale parlamentare complete.

2. Transformarea economiei și dinamica volatilă a produsului intern brut în anii 1990

În cursul anilor 1990, s-a desfășurat cea mai importantă parte a procesului de transformare a economiei în sensul (re)implementării mecanismelor concurențiale⁴, care a impus, din motive obiective și subiective, o serie de constrângeri majore pentru creșterea economică. La fel ca și în celelalte țări din Europa Centrală și de Est, și în România, **demararea procesului de reformă a fost însoțită de intrarea în recesiune.**

În anul 1992, produsul intern brut, în termeni reali, era mai scăzut cu 25,1% în raport cu anul 1989, ultimul an al economiei de comandă⁵. Starea de recesiune a fost determinată, inițial, de "ieșirea prin explozie" din cadrul instituțional rigid al economiei de comandă, fără ca acesta să fie înlocuit cu unul compatibil cu economia de piață, din motive obiective și subiective. Chiar dacă, în cursul anului 1990, au fost adoptate o serie de acte normative, care au permis desfășurarea activității economice de către întreprinzători privați, mai cu seamă în domeniul agricol și cel al serviciilor, liberalizarea comerțului exterior, reorganizarea întreprinderilor aflate în proprietatea statului, în concordanță cu logica și practicile unui mediu concurențial, și a fost începută liberalizarea prețurilor, primul an al procesului de transformare a

³ Pentru România, la fel ca și pentru celelalte țări central și est-europene, care au cunoscut experiența economiei de comandă, procesul de transformare în direcția (re)implementării mecanismelor concurențiale, demarat la începutul anilor 1990, reprezintă, în fapt, o a doua tranziție la economia de piață. Prima tranziție la economia de piață reprezintă un proces universal, fiind legată de sensul devenirii economiei și societății în concordanță cu afirmarea principiilor libertății, a stimulării spiritului întreprinzător în condițiile negării economiei de tip feudal. Ea a avut loc nu numai în țările care astăzi sunt definite ca "economii de piață consolidate", ci și în statele care actualmente sunt grupate în cadrul "economilor emergente". Respectivul proces s-a desfășurat, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, și în țările central și est-europene, supuse, între 1948 și 1989, experimentului economiei de comandă.

În cazul concret al României, prima tranziție la economia de piață s-a desfășurat într-o perioadă relativ îndelungată. Astfel, se remarcă o perioadă de pre-tranziție, între 1831 și 1858, în contextul aplicării Regulamentelor Organice în Principatele Române ale Moldovei și Valahiei. Începerea procesului de tranziție propriu-zisă a fost legată de Unirea Principatelor din anul 1859 și de reformele de anvergură din timpul domniei lui A. I. Cuza. Finalizarea primei tranziții la economia de piață a fost asigurată de adoptarea și implementarea Reformei Agrare din anul 1921, care a determinat, în perioada interbelică, preponderența relațiilor specifice unei economii de piață din epoca respectivă în toate ramurile și domeniile de activitate, precum și compatibilitatea instituțională cu țările dezvoltate din Europa Occidentală.

⁴ Cea de a doua tranziție la economia de piață a fost o negare a economiei de comandă, în spațiul central și est-european, ale cărei disfuncționalități au devenit tot mai evidente la începutul anilor 1980 și a intrat în criză manifestă în cea de a doua parte a respectivului deceniu. Astfel, în intervalul 1981-1989, ritmul mediu anual de creștere al produsului intern brut s-a redus semnificativ, în raport cu anii 1970, fiind de 3,1% în Bulgaria, de 1,8% în Cehoslovacia, de 1,0% în Polonia, de 1,7% în Ungaria. În România, respectivul indicator a fost de 1,4%, în condițiile în care, în anii 1988 și 1989, a fost înregistrată o creștere economică negativă. Valoarea medie a indicilor cu bază fixă, raportat la anul 1980 ai produsului intern brut a fost de 113,5% în România, de 119,4% în Bulgaria, de 108,7% în Cehoslovacia, de 98,8% în Polonia și de 110,0% în Ungaria. Totodată, se remarcă traiectoria concavă a dinamicii produsului intern brut, ceea ce relevă epuizarea în timp a potențialului de dezvoltare al respectivului sistem economic, în contextul apariției unor noi tehnologii (F. M. Pavelescu, 2006).

⁵ Reducerea produsului intern brut, în cursul recesiunii de la începutul procesului de transformare a economiei, înregistrată în România, de peste 25%, a fost cea mai intensă în comparație cu cele înregistrate în cadrul țărilor central și est-europene foste membre ale CAER și care ulterior au devenit membre ale Uniunii Europene. Astfel, în termeni reali, în raport cu anul 1989, nivelul minim al produsului intern brut din timpul respectivei recesiuni a reprezentat, 76,1% în Bulgaria, 86,9% în Republica Cehă, 82,2% în Polonia, 75,1% în Slovacia și 81,9% în Ungaria. În România și Republica Cehă, durata recesiunii a fost, de 3 ani, în timp ce, în Polonia, respectivul interval de timp a fost de 2 ani, iar în Bulgaria, Slovacia și Ungaria de 4 ani (F. M. Pavelescu, 2006).

Intensitatea și durata recesiunii de la începutul anilor 1990, teoretizată prin conceptul de "recesiune transformțională" în Kornai (1993), s-a diferențiat în spațiul central și est-european în funcție de mai mulți factori, dintre care cei mai importanți au fost : a) structura pe ramuri și sectoare de activitate moștenită de la economia de comandă, b) ponderea segmentului privat al economiei la crearea produsului intern brut la începutul procesului de transformare a economiei, c) reformele aplicate în cursul anilor 1980 pentru contracararea disfuncționalităților economiei de comandă și încurajarea utilizării relațiilor de piață ca mijloc de coordonare a activității agenților economici d) gradul de dependență a comerțului exterior de piața CAER, e) concepția programelor de (re)implementare a mecanismelor concurențiale, periodizarea inițială și modul concret de implementare al acestora.

economiei României, poate fi caracterizat ca unul al "socialismului descentralizat". Astfel, revendicările salariale au escaladat și au înrăutățit competitivitatea și implicit perspectivele de dezvoltare a întreprinderilor.

De asemenea, au fost blocate posibilitățile de menținere a pozițiilor deținute de agenții economici cu capital de stat pe diferite segmente ale piețelor externe, ceea ce a determinat reducerea cu 40% a exporturilor și expansiunea rapidă a importurilor, care au crescut cu 18% (F. M. Pavelescu, 2003). Drept urmare, deficitul balanței comerciale externe a reprezentat 9,5% din produsul intern brut, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi fiind de 63,9%. Deși exista cadrul legal pentru efectuarea de investiții străine directe, acestea au fost nesemnificative, ponderea lor în produsul intern brut fiind mai mică de 0,001%.

În anul 1991 au fost adoptate noi acte normative, care au avut ca principale obiective continuarea procesului de liberalizare a prețurilor, începerea reformei sistemului bancar, adoptarea unei noi legi a fondului funciar, care a restabilit parțial proprietatea privată în domeniul agrar, inițierea procesului de privatizare a întreprinderilor aflate în proprietatea statului, precum și crearea unui cadru instituțional-legislativ pentru funcționarea pieței de muncă, care să fie concordant cu o economie de piață. În 1992 au fost implementate noi etape ale liberalizării prețurilor și măsuri pentru creșterea rolului mecanismelor concurențiale în modelarea cererii de bunuri și servicii și în alocarea factorilor de producție, precum și pentru gestionarea echilibrului extern. Pe baza legislației adoptate în anul 1991, au fost efectuate o serie de privatizări-pilot ale unor societăți comerciale aflate în proprietatea statului.

Modificările operate în cadrul instituțional în direcția reformării economiei în perioada 1990-1992 au avut, în esență, un caracter gradualist și au avut consecințe multiple asupra desfășurării ulterioare a activității economice. Legislația referitoare la fondul funciar și la privatizarea activelor aflate în proprietatea statului a avut o serie de ambiguități, care au imprimat o bună perioadă de timp economiei românești caracterul de "sistem slab structurat" (E. Dobrescu, 2003) și au grevat, pe termen lung, performanțele la nivel macroeconomic și sectorial, adaptabilitatea firmelor la modificările apărute în mediul economic intern și extern, dezvoltarea spiritului întreprinzător și atragerea de investiții străine directe. Totodată, s-a manifestat, la fel ca și în alte țări central și est-europene, fenomenul "privatizărilor spontane", prin care au fost transferate active din proprietatea statului la prețuri subevaluate în raport cu valoarea de piață unor persoane sau organizații private.

Legile care au modificat relațiile de proprietate, precum și funcționarea pieței forței de muncă au avut consecințe notabile asupra relațiilor industriale și a modelului de ocupare. Astfel, a fost admisă existența șomajului și a necesității protecției sociale a șomerilor. Rata șomajului înregistrat a fost de 3,0% în anul 1991 și de 8,2% în anul 1992.

Nedefinirea clară a drepturilor de proprietate a făcut ca în cadrul firmelor cu capital de stat, syndicatele sau reprezentanții salariaților să aibă o poziție dominantă, fapt care a acționat în direcția creșterii presiunilor salariale și a ajustării lente a efectivilor de lucrători la modificarea nivelului producției. Chiar dacă populația ocupată s-a redus între 1989 și 1992 cu peste 4,5%, dat fiind reducerea de peste 25%, în termeni reali, a produsului intern brut, nivelul productivității sociale a muncii (raportul dintre produsul intern brut și populația ocupată) s-a diminuat cu 21,5%. Un factor care a acționat în direcția frânării reducerii numărului de persoane ocupate a fost aplicarea legii fondului funciar. Astfel, o parte însemnată a personalului disponibilizat din industrie s-a reîntors în mediul rural și a recurs la practicarea unor activități agricole, cu un nivel de productivitate redus, în lipsa altor locuri de muncă disponibile. Din această cauză, a rezultat una dintre particularitățile modelului de ocupare a forței de muncă din România pentru o perioadă de peste 25 ani și anume: o rată relativ mică a șomajului în comparație cu alte țări europene, dar o pondere extrem de ridicată a sectorului primar în cadrul populației ocupate pe ansamblul economiei.

Exercitarea de presiuni salariale din partea insiderilor din cadrul firmelor cu capital de stat, liberalizarea bruscă a prețurilor, în condițiile unei subdimensionări a capitalului circulant preluat de respectivele firme în momentul corporativizării, au reprezentat unele dintre principalele cauze ale apariției blocajului financiar. Alți factori care au determinat și menținut pentru o perioadă relativ îndelungată un nivel ridicat al arieratelor între firme au fost deficiențele manageriale, inflația virulentă, în contextul liberalizării prețurilor interne și a cursului de schimb⁶, precum și blocajul cererii interne și a exportului. În fapt, blocajul financiar nu a fost decât una dintre fațetele blocajului potențialului economic din cursul anilor 1990 (Gh. Zaman, C. Ciutacu, Gr. Vâlceanu, coord., 1997).

Turbulențele din mediul economic au determinat modificarea sensibilă a structurii sectoriale a produsului intern brut. În perioada analizată, ponderea sectorului primar s-a majorat de la 13,9% la 19,4%, iar cea a sectorului terțiar de la 26,9% la 36,6%, în timp ce ponderea sectorului secundar s-a redus de la 59,2% la 44%. Respectiva mutație a structurii sectoriale a fost urmarea creșterii într-un ritm mediu anual de 1,5% a produsului intern brut al sectorului primar și a reducerii într-un mediu anual de -17,7% și respectiv de -2,8% a produsului intern brut al sectorului secundar și respectiv terțiar.

Starea de recesiune a economiei a determinat modificări de mare amploare și în structura pe utilizări a produsului intern brut. În contextul blocajului investițional, ponderea formării brute a capitalului fix s-a diminuat de la 29,9% în 1989 la 19,2% în 1992, în timp ce creșterea stocurilor de materii prime a reprezentat mai mult de 10% din produsul intern brut în fiecare an al perioadei analizate. Ponderea consumului în produsul intern brut a crescut, până la 79,2% în 1990, și s-a diminuat din cauza accentuării recesiunii până la 77% în 1992. Deficitul balanței comerciale externe a fost de 3,9% în

⁶ În intervalul 1990-1992, ritmul mediu anual de creștere a prețurilor de consum a fost de 106,6%. Cursul de schimb leu/ECU a crescut de 33,5 ori, respectiv într-un ritm mediu anual de 222,4%.

1991 și de 8,4% în 1992, cu 1,2 p.p. și respectiv 0,4 p.p. mai mare decât deficitul de cont curent. Pe fondul adoptării de măsuri în direcția reimplementării mecanismelor concurențiale și a deschiderii economiei către fluxurile externe de bunuri, servicii și factori de producție, în anii 1991 și 1992, a fost înregistrat un prim val de investiții străine directe, efectuate în conformitate cu logica economiei de piață, care au reprezentat 0,14% și respectiv 0,31% din produsul intern brut.

Între 1993 și 1996, produsul intern brut a crescut continuu, într-un ritm mediu anual de 4,1%. Astfel, în anul 1996, în termeni reali, nivelul produsului intern brut reprezenta 88,2% din cel înregistrat în anul 1989.

Contribuția principală la reluarea creșterii economice, în anul 1993, a fost adusă de exporturi, care au crescut cu 11,1%, în timp ce importurile au crescut cu numai 4,4%. Respectiva evoluție a fost urmarea creșterii cererii de produsele cu un nivel tehnologic mediu, în țările Uniunii Europene, pe care agenții economici din România au putut să le exporte. În anul următor, 1994, conjunctura internațională a continuat să fie favorabilă, exporturile majorându-se cu 19,0%, iar importurile cu numai 2,8%. Astfel, deficitul balanței comerciale externe s-a redus până la 2,1% din produsul intern brut. De asemenea, s-a diminuat sensibil ponderea creșterii stocurilor de materii prime în produsul intern brut, de la 12,2% în 1992 la 4,5% în 1994. Formarea brută de capital fix, în termeni reali, a continuat scăderea înregistrată între 1990 și 1992, în timp ce consumul privat a înregistrat un reviriment după reducerile succesive din anii 1991 și 1992. Din punct de vedere sectorial, creșterea economică a fost susținută, în anul 1993, de sectorul primar, iar în anul 1994, de sectorul secundar. Sectorul terțiar a avut o dinamică mai lentă în raport cu ansamblul economiei, ponderea sa în produsul intern brut reducându-se de la 36,6%, în 1992 la 32,2% în 1994. Expansiunea produsului intern brut a fost bazată exclusiv pe creșterea productivității muncii, populația civilă ocupată, reducându-se cu 3,8% în 1993 și cu 0,5% în anul 1994. În acest context, rata șomajului a crescut semnificativ și a atins 10,4% în 1993 și 10,9% în 1994.

În anii 1995 și 1996, creșterea economică a avut loc în contextul majorării deficitului balanței comerciale externe, care a reprezentat 5% din produsul intern brut în 1995 și 7,8% în 1996, precum și a diminuării variației stocurilor de materii prime până la niveluri comparabile cu cele înregistrate în țările cu economie de piață consolidată în perioadele de boom economic. Formarea brută de capital fix și consumul privat au crescut mai rapid în comparație cu produsul intern brut, fapt relevat de creșterea importanței relative de la 20,3% în anul 1994 la 23,2% în anul 1996 și respectiv de la 63,5% la 72,7%. Sensul mutațiilor din structura sectorială a produsului intern brut a fost cel al terțIALIZĂRII, ponderea serviciilor majorându-se de la 32,2% în 1994 la 41,9% în 1996. Populația ocupată s-a redus cu 5,2% în 1995 și 1,2% în 1996, iar rata șomajului a atins 9,5% în 1995 și 6,7% în 1996.

Pe ansamblul intervalului de timp 1993-1996, presiunile inflaționiste au tins să se diminueze. Astfel, în anul 1993, în contextul implementării unei etape importante a liberalizării prețurilor și a introducerii taxei pe valoarea adăugată, indicele prețurilor de consum a fost de 356,1%, pentru ca, în următorii ani, să se reducă până la 138,8% în anul 1996. Cursul de schimb leu/Ecu a crescut într-un ritm mediu anual de 55,5%, fiind inferior celui al creșterii prețurilor de consum, respectiv de 98,3%. Deficitul de cont curent a reprezentat între 1,4% și 6,9% din produsul intern brut, fiind cu 0,3-0,9 p.p. mai redus decât deficitul balanței comerciale externe. Fluxurile anuale de investiții străine directe s-au intensificat, în comparație cu perioada anilor 1991-1992, și au reprezentat între 0,36% și 1,13% din produsul intern brut.

Creșterea economică din perioada 1993-1996 a avut loc în contextul unor mutații semnificative ale cadrului instituțional și a reprezentat una dintre etapele importante ale celei de a doua tranziții la economia de piață din România. Astfel, programul de reformă a economiei a fost elaborat și implementat cu sprijinul unor organisme internaționale, precum FMI sau Banca Mondială. Din aceste motive, au existat unele asemănări între soluțiile aplicate în România și alte state din Europa Centrală și de Est în ceea ce privește reajustările structurale, reformarea unor activități economice și sociale sau regimul cursului de schimb. Dar politica macroeconomică a avut și o serie de particularități, determinate de cadrul instituțional-legislativ referitor la privatizarea activelor aflate în proprietatea statului, de natura relațiilor industriale, precum și de orientarea ideologică a decidenților politici aflați la guvernare în perioada analizată.

În epocă, reluarea creșterii produsului intern brut, după una dintre mai severe comprimări înregistrată în contextul primei recesiuni transformatoriale, concomitent cu rată foarte mare a inflației, a surprins analiștii economici și a fost apreciată, drept una dintre reușitele programelor de reformă economică din spațiul central și est-european. Astfel, cel puțin la prima vedere, România se afla, împreună cu Polonia și Republica Cehă, în situația de a fi ieșit din recesiunea transformatorală și de a parcurge pași importanți în derularea reformei economice. În atingerea respectivului obiectiv, un rol însemnat a revenit schimbării politicii monetare, concretizate prin asigurarea ratei pozitive a dobânzii, la sfârșitul anului 1993, și a formării unei piețe valutare transparente în anul 1994, obținută cu prețul unei masive devalorizări a monedei naționale (C. Ruhl, D. Dăianu, 2000).

Relansarea economică a avut loc în contextul utilizării cadrului instituțional-legislativ creat de legea privatizării din 1991. Astfel, rolul Fondului Proprietății de Stat în coordonarea activității societăților comerciale aflate în portofoliu a crescut considerabil. Au fost încercări de a raționaliza consumului de factori de producție și de creștere a rentabilității agenților economici, iar în luarea deciziilor de privatizare a fost avută în vedere valorificarea cât mai bună a activelor oferite spre vânzare întreprinzătorilor privați, prin obținerea de prețuri, care să fie cel puțin egale cu cele rezultate din evidențele contabile din anul 1990 sau din reevaluările ulterioare. Cu sumele de bani rezultate din privatizări se intenționa să se efectueze investiții care să asigure dezvoltarea și implicit creșterea valorii de piață a firmelor care ulterior urmau să fie privatizate (Gh. Zaman, 2000).

Datorită unor factori interni și externi, respectiva orientare și-a atins doar parțial obiectivele. De asemenea, a dus la menținerea în proprietatea statului a unor importante firme din industrie dominate de carteluri ale insiderilor (manageri și lucrători sindicalizați). Ineficiența unor soluții legislative adoptate pentru controlul activității managerilor (contractul de management) determinate, în esență, de nedefinirea clară a drepturilor de proprietate și a rolului reprezentanților statului în consiliile administrație, precum și presiunile sindicale pentru păstrarea locurilor de muncă și frânarea reducerii salariului real au condus la amânarea reajustărilor structurale, cu deosebire a marilor întreprinderi.

Temporizarea restructurării a fost favorizată și de preferința acordată în 1993-1994 pentru privatizarea prin metoda MEBO. Respectiva metodă a stimulat transferul în proprietate privată a întreprinderilor mici și mijlocii. Totodată, a fost sporită puterea managerilor în cadrul firmelor astfel privatizate și a fost favorizată apariția unui acționariat dispersat.

În 1995 și 1996, pentru privatizare a fost utilizată tot mai puțin metoda MEBO și a fost preferată metoda negocierii directe. De asemenea, a fost adoptat cadrul legal pentru privatizarea de masă și s-a realizat subscrierea cupoanelor de privatizare. În 1995, au început tranzacțiile la Bursa de Valori București, iar, în 1996, a fost înființată piața RASDAQ, care avea, în mod declarativ, rolul de a tranzacționa acțiunile și de a recapitaliza firmele privatizate prin metoda MEBO. În acest fel, au fost făcuți pași importanți pentru crearea și dezvoltarea ulterioară a pieței de capital. Ca urmare a acestor schimbări instituționale, contribuția segmentului privat la crearea produsului intern brut a atins 54,9%, în anul 1996, comparativ cu 26,4% în anul 1992 și 38,9% în anul 1994.

În perioada 1997-1999, politica macroeconomică a fost sensibil diferită față de cea promovată între 1993 și 1996. Pornindu-se de la o viziune foarte apropiată de cea a terapiei de șoc, a fost încercată accelerarea procesului de transformare, pornindu-se de la experiența unor țări central-europene, care erau considerate ca fiind mai avansate în realizarea reformei economice, dar și a expertizei unor organisme financiare internaționale. Ca principale metode pentru atingerea respectivului obiectiv au fost utilizate: implementarea ultimei mari etape a liberalizării prețurilor, corecția cursului de schimb, care devenise supraevaluat în anul 1996, și conceperea de măsuri pentru reducerea substanțială a pierderilor generate de marile întreprinderi cu capital de stat.

Adoptarea, la începutul anului 1997, a măsurilor de transpunere în practică a ultimei mari etape a liberalizării prețurilor a condus la o nouă creștere a presiunilor inflaționiste, indicele prețurilor de consum fiind de 254,8%, iar indicele cursului de schimb de 206,9%, și a avut efecte pe multiple planuri. Pe de o parte, a fost atins unul dintre obiectivele esențiale ale reformei economice și au fost corectate dezechilibrele macroeconomice cauzate de excesul de cerere, care se manifestaseră în cursul anului electoral 1996. Pe de altă parte, a fost generat un puseu inflaționist major, o comprimare bruscă a cererii și implicit un climat recesionist⁷. A fost afectată nu numai activitatea agenților economici cu capital de stat, care prezentau simptome ale bugetului lax, ci și activitatea agenților cu capital privat, din cauza reducerii bruste a creditului în termeni reali (C. Ruhl, D. Dăianu (coord.), 2000).

Preocuparea pentru reducerea pierderilor înregistrate de firmele cu capital de stat, care grevau tot mai mult deficitul bugetului consolidate al statului, a determinat factorii decizionali să acorde o importanță deosebită privatizării sau lichidării respectivelor agenți economici. Pentru atingerea respectivului obiectiv, au fost modificate metodele de privatizare și au fost elaborate și implementate o serie de măsuri de protecție socială a salariaților care urmau să fie disponibilizați. Astfel, nu s-a mai urmărit cu prioritate obținerea unor prețuri cât mai bune pentru activele privatizate, ci accelerarea vitezei de procesului de privatizare. Totodată, a fost legiferată posibilitatea transferului în proprietatea cumpărătorilor respectivelor active și a terenurilor pe care acestea erau amplasate și au fost relaxate cerințele privind activitatea din perioada postprivatizare și a mecanismelor de monitorizare a îndeplinirii respectivelor cerințe.

Între măsurile care aveau ca obiectiv asigurarea unei protecții sociale a angajaților disponibilizați și reducerea împotrivirii acestora la restructurarea întreprinderilor, un loc important a revenit plăților compensatorii. Primele acte normative referitoare la respectiva problematică economico-socială au fost adoptate în anul 1997, iar între primele domenii de activitate unde au fost aplicate s-a numărat industria minieră. În anii 1998 și 1999, au fost adoptate noi reglementări, care au vizat o mai bună adaptare la realitățile economice și la noile caracteristici ale procesului de reajustări structurale. Efectuarea de plăți compensatorii a contribuit, pe termen scurt, la restructurarea marilor întreprinderi cu capital de stat, dar, în lipsa altor instrumente de creare de noi locuri de muncă, pe termen mediu și lung, s-a dovedit a fi un principiu mult prea costisitor pentru bugetul consolidat al statului și cu impact negativ asupra stimulării ofertei de forță de muncă (S. Perț, Gh. Zaman, 2000).

Între 1996 și 1999, produsul intern brut s-a redus într-un ritm mediu anual de -2,45%⁸. Recesiunea a afectat sectorul primar și sectorul secundar, în timp ce în sectorul terțiar a fost consemnată o creștere a valorii adăugate. Contribuția sectorului primar la crearea valorii adăugate s-a redus de la la 18,4% în 1996 la 14,1% în 1999, iar cea a

⁷ Astfel, în epocă, experții Comisiei Economice pentru Europa a ONU apreciau că măsurile adoptate în România în perioada 1997-1998 au contribuit la accelerarea reformei și a reajustărilor structurale, și implicit la reducerea decalajelor față de țările central europene, considerate a fi în avangarda respectivelor procese, dar au fost foarte dure în ceea ce privește gestionarea cererii interne, fapt care a blocat, pe termen scurt, posibilitățile de realizare a creșterii economice.

⁸ Apariția unei a doua recesiuni în cursul procesului de transformare a economiei, nu a fost specifică numai României, ci și altor țări din Europa Centrală și de Est. Astfel, în 1997, Bulgaria s-a confruntat cu o criză economico-financiară majoră, iar în Republica Cehă, între 1996 și 1998, produsul intern brut s-a diminuat într-un ritm mediu anual de 0,92%.

sectorului secundar de la 39,7% la 33,9%. Ponderea sectorului terțiar s-a majorat de la 41,9% în 1996 la 52,0% în 1999. Serviciile au dobândit, astfel, preponderența în crearea de valoare adăugată.

Climatul recesional și măsurile adoptate pentru diminuarea excesului de cerere și temperarea presiunilor inflaționiste au dus la schimbări însemnate ale structurii produsului intern brut după utilizări. Formarea brută a capitalului fix s-a redus mai puternic decât produsul intern brut, fapt relevat de scăderea importanței relative de la 23,2% în 1996 la 18,3% în 1999. Pe tot parcursul recesiunii, variația stocurilor de materii prime a fost negativă. Consumul privat a avut o tendință de reducere mai lentă în comparație cu cea consemnată în cazul formării brute a capitalului fix. În schimb, s-a majorat consumul final public, fapt relevat de mărirea ponderii în produsul intern brut, de la 11,7% în 1996 la 17,0% în 1999.

Comprimarea cererii interne a avut drept consecință și conturarea unei tendințe, nu lipsită de sinuozități, de diminuare a deficitului balanței comerciale externe. În perioada analizată, deficitul de cont curent a oscilat între -3,6% și 6,9% din produsul intern brut, fiind cu 0,8-0,9 p.p. mai mic decât cel al balanței comerciale externe. Efectuarea unor privatizări, chiar și parțiale, ale unor firme importante aflate în proprietatea statului (ROMTELECOM), precum și parcurgerea unor etape decisive ale celei de a doua tranziții la economia de piață au contribuit la creșterea semnificativă a fluxurilor anuale de investiții străine directe, în raport cu perioadele anterioare, care au reprezentat între 2,88% și 4,84% din produsul intern brut. Cursul de schimb leu/euro a crescut cu 23,18% în 1998 și cu 63,66% în 1999, din cauza unor probleme legate de eșalonarea în timp a datoriei externe. În 1998 și 1999, a fost înregistrată o reducere a indicelui prețurilor de consum, în raport cu cel consemnat în anul 1997, dar presiunile inflaționiste au continuat să fie ridicate, dat fiind faptul că respectivul indicator a fost de peste 145%.

Restructurarea marilor întreprinderi aflate în proprietatea statului a avut un puternic impact asupra ocupării forței de muncă. Populația ocupată civilă s-a redus într-un ritm mediu anual de -3,54%, mai rapid decât comprimarea produsului intern brut. Productivitatea socială a muncii s-a majorat într-un ritm mediu anual de 1,1%, dar cu prețul creșterii ratei șomajului înregistrat, care a fost de 8,9% în 1997, de 10,4% în 1998 și de 11,8% în 1999.

3. Caracteristici ale expansiunii activității economice între 2000 și 2008

În intervalul 2000-2008, produsul intern brut a crescut continuu, modificările relative anuale fiind cuprinse între 2,4% și 8,5%. Pe fondul creșterii economice accelerate, ritmul mediu anual fiind de 6,07%, au fost implementate o serie de politici macroeconomice care au permis finalizarea celei de a doua tranziții la economia de piață, precum și aderarea și integrarea în Uniunea Europeană. Complexitatea mutațiilor structurale, precum și diferențierea politicilor macroeconomice promovate permit identificarea a două etape ale expansiunii activității din intervalul de timp analizat, și anume : a) 2000-2004 și b) 2005-2008.

În perioada 2000-2004, principalele obiective ale politicii macroeconomice au fost reprezentate de realizarea unor reajustări structurale, care au contribuit la finalizarea celei de a doua tranziții la economia de piață, precum și la îndeplinirea unor criterii de natură economică, socială și instituțională, pentru aderarea României la Uniunea Europeană. A fost continuată politica de privatizare a unor mari întreprinderi aflate în proprietatea statului, precum SIDEX Galați și PETROM, care generau pierderi, datorită fenomenului de "căpușare" a respectivelor firme de către agenți economici privați. Deoarece a fost acordată o atenție deosebită accelerării privatizării, nu a mai fost urmărită cu consecvență obținerea de venituri cât mai mari din transferul proprietății statului către investitorii privați. De asemenea, au fost acordate ajutoare de stat deloc neglijabile către investitorii privați, care au preluat marile întreprinderi aflate anterior în proprietatea statului. Privatizarea respectivelor agenți economici a condus la raționalizarea consumului de forță de muncă și implicit la reducerea puterii sindicatelor sau a reprezentanților salariaților. Tendința de mărire a puterii angajatorilor a fost, într-o anumită măsură, contrabalansată de adoptarea, în anul 2003, a unui nou Cod al Muncii, care cuprindea o serie de prevederi care extindeau drepturile salariaților și ale organizațiilor sindicale.

În intervalul 2000-2004, produsul intern brut a crescut într-un ritm mediu anual de 5,40%. Expansiunea activității economice nu a fost una creatoare de locuri de muncă, populația ocupată reducându-se într-un ritm mediu anual de -0,43%, în timp ce productivitatea socială a muncii a sporit într-un ritm mediu anual de 5,9%. Reducerea oportunităților de utilizare a forței de muncă pe plan intern și aplicarea principiului liberei circulații au acționat ca un puternic stimulent pentru emigrarea unei importante părți a ofertei de forță de muncă, fenomen care a avut și are multiple consecințe asupra economiei României. Pe termen scurt, una dintre consecințe a fost reducerea ratei șomajului, de la 11,8% în 1999 la 6,3% în 2004.

Creșterea economică a avut loc în contextul unei tendințe de reducere a ponderii sectorului primar și a celui terțiar în produsul intern brut și de majorare a ponderii sectorului secundar, ca urmare a expansiunii activității în ramura construcțiilor. S-a înregistrat o creștere mai rapidă a formării brute a capitalului comparativ cu consumul total, ritmul mediu anual fiind de 14,7% și respectiv de 4,4%. Intensificarea proceselor investiționale a avut loc în condițiile creșterii deficitului balanței comerciale externe de la 4,5% din produsul intern brut în 1999 la 8,9% în 2004. Raportul dintre investițiile străine directe și produsul intern brut a fost, în intervalul 2000-2002 mai mic decât cel înregistrat în 1999. În 2003 și 2004, efectuarea unor privatizări și o serie de evoluții macroeconomice pozitive au permis atingerea unor niveluri de 3,08% și 8,45%. Deficitul de cont curent a fost cu 0,5-2,3 p.p din produsul intern brut mai mic decât deficitul balanței

comerciale externe, o contribuție importantă la conturarea acestei tendințe fiind adusă de remitențele trimise în țară de persoanele plecate în străinătate pentru muncă. În contextul unei deficit al balanței comerciale externe, între 1999 și 2004, cursul de schimb s-a majorat într-un ritm mediu anual de 19,9%, care a fost mai mic decât cel al creșterii prețurilor de consum în fiecare an al intervalului analizat. A avut loc o reducere a presiunilor inflaționiste, indicele anual al prețurilor de consum scăzând continuu de la 145,8%, în anul 1999, la 111,9%, în anul 2004.

În anul 2004, în termeni reali, produsul intern brut a depășit cu 5,28% nivelul consemnat în anul 1989, ultimul an al economiei de comandă, dar în contextul unor mutații structurale de amploare. Astfel, în respectivul an, ponderea sectorului terțiar în produsul intern brut a fost de 51,0%, iar cea a sectorului secundar de 35,0%, coeficientul intensității modificărilor structurale, în raport cu anul 1989, fiind de 34,17%, în timp ce contribuția segmentului privat la crearea produsului intern brut a depășit 70%. Totodată, au fost finalizate negocierile privind aderarea la Uniunea Europeană, iar Comisia Europeană, Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială au acordat României calificativul de "economie funcțională de piață". Pe această bază, se poate afirma că **evoluțiile de natură cantitativă și calitativă înregistrate în anul 2004 au consfințit finalizarea celei de a doua tranziții la economia de piață în România**⁹.

În cursul intervalului de timp 2005-2008, ritmul mediu anual de creștere al produsului intern brut a fost de 6,9%, modificările anuale fiind cuprinse între 4,2% și 8,5%. Produsul intern brut per capita a crescut într-un ritm mediu anual de 8%.

Un rol însemnat în intensificarea creșterii economice a revenit implementării cotei unice de impozitare a veniturilor. S-au creat premisele sporirii veniturilor populației, dar și al diferențierii acestora. Pe această bază, a fost favorizată expansiunea cererii interne, dar și modificări ale corelației dintre acumulare și consum. Un alt factor care acționat ca un stimulent al expansiunii cererii interne a fost politica macroeconomică promovată în intervalul de timp analizat. Autoritățile guvernamentale nu au avut intervenții majore în activitatea agenților economici, iar regimul fiscal a fost, în esență, unul predictibil. Dar, pe măsura consolidării creșterii economice, și implicit a sporirii veniturilor bugetare, precum și a apropierii scadenței electorale, au fost adoptate o serie de măsuri cu caracter prociclic și de creștere a salariilor în sectorul public, a pensiilor și a prestațiilor sociale, care au condus la accentuarea dezechilibrelor, în cursul anilor 2007 și 2008, când țările cu economie de piață consolidată intraseră în recesiune.

Ambele componente ale consumului total au crescut mai rapid decât produsul intern brut doar în anul 2005. Pe ansamblul intervalului 2005-2008, consumul total s-a majorat mai lent decât produsul intern brut, respectiv într-un ritm mediu anual de 6,11%. În schimb, formarea brută a capitalului fix a avut un ritm mediu anual de creștere considerabil mai ridicat decât cel al produsului intern brut, respectiv de 14,42%. Dinamica explozivă a formării brute a capitalului fix a reflectat dezvoltarea rapidă a pieței imobiliare, generată de o serie de factori dintre care se pot aminti: a) creșterea veniturilor unor largi categorii de populație în contextul aplicării cotei unice, b) gradul încă redus de dezvoltare a pieței imobiliare în anul 2004, c) efectul de demonstrație față de evoluțiile din țările cu economie de piață consolidată, d) intrarea de capitaluri ale unor dezvoltatori imobiliari internaționali, e) posibilitatea transferului către cumpărătorii activelor scoase la privatizare și a terenurilor pe care acestea erau amplasate. Respectivul fenomen nu s-a manifestat numai în România, ci și în alte țări central și est-europene, și a determinat, pe termen scurt, impulsivitatea creșterii economice, dar a exacerbat o serie de dezechilibre, care s-au manifestat virulent în momentul intrării în recesiune, exemplul cel mai elocvent fiind Letonia.

Expansiunea activităților legate de construcții și afaceri imobiliare a avut importante consecințe asupra sensului modificării structurii sectoriale a produsului intern brut. Importanța relativă a sectorului primar a scăzut sensibil, de la 14,0% în 2004 la 6,6% în 2008. Ponderea sectorului secundar s-a majorat de la 35,0% la 37,8%, exclusiv datorită contribuției ramurii "construcții", iar cea a sectorului terțiar a crescut de la 51,0% la 55,7%, după atingerea unui maxim de 57,9% în anul 2007.

Dinamica rapidă a produsului intern brut a avut loc în contextul exacerbării deficitului balanței comerciale externe, care a depășit 10% din produsul intern brut în fiecare an al perioadei analizate. Majorarea deficitului balanței comerciale externe a fost efectul stagnării exporturilor, în termeni reali, ritmul mediu anual fiind de -0,3% și al creșterii importurilor într-un ritm mediu anual de 4,2%.

Deficitul de cont curent a fost mai mic decât deficitul balanței comerciale externe cu 0,4-1,5p.p. Un rol important în raportul dintre deficitul balanței comerciale externe și deficitul de cont curent a fost jucat de remitențele persoanelor active plecate la muncă în străinătate, care au atins, în perioada analizată, valori comparabile cu cele ale fluxurilor de investiții străine directe.

Fluxurile anuale de investiții străine directe au reprezentat între 5,89% și 8,91% din produsul intern brut, niveluri semnificativ mai ridicate decât cele consemnate în intervalul 1990-2003. Moneda națională s-a apreciat între 2004 și

⁹ Adoptarea ipotezei că, în 2004, a fost finalizată cea de a doua tranziții la economia de piață este criticabilă, deoarece în respectivul an produsul intern brut era, în termeni reali, inferior cu 1,37% celui înregistrat în 1987, când a fost atins nivelul maxim al respectivului indicator din timpul economiei de comandă. De asemenea, nu fusese liberalizat contul de capital. Respectivul condiții au fost realizate în anul 2005. Dar, începând cu anul 2005, politica macroeconomică a fost sensibil diferită de cea promovată în perioada 2001-2004. În fapt, intervalul 2005-2008, reprezintă o altă fază a creșterii economice dintre 2000-2008. De asemenea, la 1 iulie 2005, a fost realizată denominarea monedei naționale (leul), ceea ce relevă nu doar atenuarea sensibilă a presiunilor inflaționiste, ci și atingerea unui grad de stabilitate macroeconomică și, implicit, ieșirea din regimul tranzitoriu de funcționare a economiei. Din aceste motive, considerăm că se poate adopta premisa că a doua tranziție la economia de piață a fost finalizată la sfârșitul anului 2004.

2007, ritmul mediu al cursului de schimb leu/euro fiind de -6,3%. În 2008, pe fondul apariției primelor semne ale blocajului creșterii economice, cursul de schimb a crescut cu 10,4%. Indicele anual al prețurilor de consum a scăzut continuu, între 2004 și 2007, (de la 111,9% la 104,8%) și s-a majorat până la 107,8% în anul 2008.

Între 2004 și 2008, creșterea economică a determinat revigorarea cererii de forță de muncă, fapt relevat de sporirea populației ocupate civile într-un ritm mediu anual de 1,47%. Ritmul mediu anual de creștere al productivității sociale a muncii a fost de 5,36%, comparabil cu cel înregistrat în intervalul 2000-2004. Sporirea populației ocupate și migrația externă pentru muncă au condus la reducerea ratei șomajului, de la 6,3%, în 2004, la 4,4%, în 2008, după un minim de 4,0%, în 2007.

4. Ciclicitatea evoluției economiei în perioada 2009-2016

În perioada 2009-2016, economia României a avut o evoluție ciclică. Între 2009 și 2010, s-a manifestat o stare de recesiune. Începând cu 2011, fost reluată creșterea economică. În 2014, a fost atins, în termeni reali, nivelul produsului intern brut din 2008. În 2015 și 2016, creșterea economică s-a intensificat.

Anii 2009 și 2010 au fost marcați de austeritate bugetară pronunțată, concretizată în reducerea salariilor din segmentul public și a unor beneficii sociale, alături de impunerea de impozite noi. Măsurile au fost luate ca răspuns la amplificarea deficitului balanței comerciale și al bugetului consolidat și au determinat o reducere a produsului intern brut, în 2009, cu 7,1% și a consumului privat per capita cu 6,3%. Cauza acestor evoluții a fost, în principal, ajustarea abruptă a balanței de plăți, atât prin contul de capital cât și prin contul curent, prin reducerea fluxurilor de capital străin și a veniturilor din export. Reglarea balanței de plăți către noul echilibru s-a obținut prin cheltuire de rezerve valutare, deprecierea monedei în termeni reali și, mai ales, prin reducerea absorbției interne.

În acest context, au fost înregistrate modificări ale structurii produsului intern brut pe resurse și utilizări. În 2010, industria și-a sporit importanța relativă la 31,3%, iar agricultura la 6,3%. Construcțiile și tranzacțiile imobiliare au fost afectate în mod deosebit de recesiune, atât prin reducerea prețurilor activelor imobiliare, cât și prin diminuarea creditării. Ponderea formării brute de capital fix a scăzut în 2009 până la 26,0%, în timp ce consumul final a scăzut cu 0,5 p.p.

Reducerea cererii interne a contribuit la declinul importului și a diminuat astfel echilibrul comercial la -6,4% și deficitul de cont curent la -4,9%, în 2009. Un rol important în această direcție l-a avut cursul de schimb. Finanțările externe de la începutul anului 2009 au furnizat rezerve valutare importante, deprecierea monedei naționale nu a putut fi evitată și cursul de schimb a crescut de la 3,68 lei/euro, în 2008, la 4,24 lei/euro în 2009. Concomitent, presiunea inflaționistă s-a redus, creșterea anuală a prețurilor fiind de 1,9% în cazul producției industriale, de 4,8% în cazul produsului intern brut și de 5,6% la bunurile de consum.

În 2010, exportul a crescut mai repede decât importul, motiv pentru care deficitul balanței comerciale externe s-a redus cu 0,3 p.p. din produsul intern brut) Creșterea TVA în 2010 a imprimat o accelerare a indicilor prețurilor (anexa 4).

Efecte ale recesiunii s-au manifestat pe piața forței de muncă, în anul 2009, prin creșterea ratei șomajului înregistrat la 7,8%, reducerea populației ocupate civile cu 3,8% și scăderea productivității sociale a muncii cu 3,4 procente (anexa 1). În 2010, populația ocupată s-a redus cu 0,5%, rata șomajului înregistrat a fost de 7,0%, iar productivitatea muncii a scăzut cu 0,3%.

Începând cu 2011, au fost implementate reforme structurale menite să sprijine creșterea productivității și competitivității economiei, prin flexibilizarea funcționării pieței muncii, restructurarea și privatizarea unor companii de stat. În 2011 și 2012, ritmurile anuale ale produsului intern brut au fost pozitive (1,1%, respectiv 0,6%). În 2013-2014, ritmul mediu anual al creșterii economice a fost mai mare de 3%.

În 2011, ponderea agriculturii în produsul intern brut a înregistrat o creștere de 1 p.p. , în contextul reducerii activității sectorului terțiar. După o creștere de 6,2 p.p. în 2010 și 2011, ponderea industriei a fost de 28,6% în 2012-2014, în timp ce importanța relativă a construcțiilor s-a redus continuu de la 10,1% în 2010 la 7,0% în 2014. Contribuția serviciilor la formarea produsului intern brut a atins 57,6% în 2012 (un salt de peste 6 p.p. în raport cu 2011). Din punctul de vedere al utilizării produsului intern brut, 2011 și 2012 au fost ani de ușoară creștere a ponderii formării de capital fix până la 27,3%, urmată de o reducere până la 24,3% în anul 2014. Consumul public, afectat de politica de austeritate, a continuat să își reducă ponderea în produsul intern brut la 15,0% în anul 2012 și 14,1% în 2014. Ponderea consumului privat a avut o evoluție oscilantă: ulterior unei ușoare creșteri în 2012, până la 63,2%, a atins 61,7% în 2014.

În intervalul 2011-2014, creșterea economică a avut loc în contextul reducerii ponderii deficitului balanței comerciale externe în produsul intern brut, de la 6,1% în 2010, la 5,0%, în 2012 și la 0,4% , în 2014. Respectiva evoluție a fost determinată de dinamici accelerată a exporturilor, care au reprezentat 41,6% din produsul intern brut în anul 2014.

Începând cu 2013, deficitul de cont a fost mai mare decât deficitul balanței comerciale externe. Între 2013 și 2016, investițiile străine directe au acoperit deficitul de cont curent, situație întâlnită doar într-un singur an al perioadei 1989-2012, și anume în 2004.

Pe piața muncii, în perioada 2011-2014 au avut loc evoluții pozitive. Rata șomajului a scăzut de la 7,0% în 2010 la 5,2% în 2011 și s-a menținut în proximitatea acestei valori, iar populația ocupată înregistrează o creștere de 2,4% în anul 2012. Productivitatea socială a muncii a crescut cu 4,0%, în 2013, și cu 4,3%, în 2014.

Anii 2015-2016 au fost marcați de relaxări fiscale și de stimularea consumului. A fost înregistrată o revigore a dinamicii produsului intern brut, care a înregistrat o creștere de 3,9% în 2013 și de 4,8% în 2016. Structura sectorială a produsului intern brut s-a modificat în continuare în sensul terțIALIZĂRII. Atât agricultura, cât și industria și construcțiile și-au redus ponderea în generarea de valoare adăugată. În 2016, ponderea serviciilor a atins 63,1%, cea mai ridicată valoare din perioada 1990-2016.

Referitor la utilizarea produsul intern brut, se constată continuarea reducerii contribuției formării brute de capital fix, care a ajuns în 2016 la 22,7% din produsul intern brut. Ponderea consumului final nu a prezentat modificări notabile, fiind de 75,9% în anul 2016. Deficitul comercial extern s-a majorat în 2015-2016, în ciuda deprecierei monedei, și s-a apropiat de 1%, în timp ce deficitul contului curent a ajuns la 2,3% din produsul intern brut în 2016. În contextul reducerii TVA, indicele prețurilor bunurilor de consum a fost mai mic de 100%, iar deflatorul produsul intern brut a crescut cu 2,4% în 2015 și 2,2% în 2016.

Creșterea economică a fost însoțită de o reducere a ratei șomajului până la 4,8% în 2016, alături de sporirea cu 1,3% a populației ocupate. Productivitatea socială a muncii a continuat să crească rapid, cu 5,1% în 2015 și cu 3,5% în 2016.

5. Concluzii. Tendințe ale creșterii economice pe ansamblul perioadei 1990-2016

Conform datelor statistice, în perioada 1990-2016, produsul intern brut al României a crescut cu peste 51%, respectiv într-un ritm mediu anual de 1,54%. Respectivul ritm de creștere economică apare ca unul lent, conform teoriei economice, care postulează că, în prezent, în țările europene, ritmul natural de creștere al produsului intern brut este de circa 3%, dar a fost obținut în contextul unor mutații de amploare ale cadrului instituțional și ale mediului extern, precum și a reducerii populației totale și a ofertei de forță de muncă. Din această cauză, în termeni reali, în anul 2016, nivelul produsului intern brut per capita era cu circa 75% mai ridicat decât în anul 1989, crescând într-un ritm mediu anual de 2,09%.

Tendențial, creșterea economică a fost una bazată exclusiv pe creșterea productivității sociale a muncii (jobless growth), fenomen care se manifestase și în țările vest-europene în anii 1980, ca urmare a unor intense procese de reajustări structurale. Excepția de la regulă a fost consemnată în unii ani ai perioadei 2000-2008, pe fondul unei relansări de amploare a activității economice. Reducerea numărului de persoane ocupate a fost un rezultat combinat al proceselor de reajustare structurală, iar ulterior al reducerii ofertei cantitative de forță de muncă, drept consecință atât a migrației internaționale pentru muncă și a reducerii natalității în cursul anilor 1990..

Productivitatea socială a muncii a crescut între 1989 și 2016 de 1,92 ori, într-un ritm mediu anual de 2,44%. De regulă, respectivul indicator s-a majorat, uneori în proporții substanțiale, în perioadele de boom și s-a diminuat în cursul recesiunilor.

Sporirea produsului intern brut a avut loc pe fondul unei volatilități ridicate a principalilor indicatori care comensurează rata inflației (indicele prețurilor de consum, indicele prețurilor industriale, deflatorul produsului intern brut). Respectiva volatilitate a fost corelată, în bună măsură, cu schimbările cadrului instituțional în direcția (re)implementării mecanismelor concurențiale, mai ales în cursul anilor 1990, dar și cu modificările apărute în mediul extern. Pe măsura creșterii rolului mecanismelor concurențiale în coordonarea activității agenților economici, dar și a consolidării regimului proprietății private, s-a înregistrat o reducere considerabilă a presiunilor inflaționiste. În cursul celui de al doilea deceniu al secolului al XXI-lea, rata inflației din România a atins niveluri comparabile cu cele înregistrate în țările europene cu economie de piață consolidată sau chiar reduceri ale prețurilor de consum și ale produselor industriale, ca urmare a diminuării taxei pe valoarea adăugată în anii 2015 și 2016.

Dinamica indicilor prețurilor a determinat nu doar modelarea alocării factorilor de producție, ci a acționat, alături de consolidarea drepturilor de proprietate și a deschiderii economiei către fluxurile externe de bunuri, servicii și factori de producție, în favoarea redimensionării structurii sectoriale a economiei. În fapt, creșterea economică a avut loc în contextul unei continue schimbări a contribuției celor trei mari sectoare la crearea produsului intern brut.

Pe termen lung, sensul principal al modificării structurii sectoriale a produsului intern brut a fost cel al terțIALIZĂRII, ponderea serviciilor majorându-se de la 26,9% în anul 1989 la 52,0% în 1999, la 52,4% în anul 2010 și la 63,3% în 2016. Ponderea sectorului primar a fost de 13,9% în 1989, de 14,1% în 1999, de 6,3% în 2010 și de 4,3% în 2016, în timp ce contribuția sectorului secundar a avut o tendință de reducere, pe fondul unei evoluții sinuoase, fiind de 59,2 % în 1989 la 33,9% în 1999, de 41,3% în 2010 și de 32,4 % în 2016.

S-au produs schimbări nu numai în structura sectorială, ci și în structura pe utilizări a respectivului indicator. Modificarea structurii pe utilizări a produsului intern brut a fost corelată, în bună măsură, cu starea generală a economiei. Raportul dintre formarea brută a capitalului fix și produsul intern brut a avut o tendință de reducere în cursul perioadelor de recesiune și de majorare în cursul perioadelor de relansare a creșterii economice. Excepția de la regulă a fost reprezentată de intervalul 2013-2016, când a fost înregistrată o reducere a respectivului raport în contextul unei creșteri în ritm alert a produsului intern brut. Pe ansamblul perioadei analizate, formarea brută a capitalului fix a avut o dinamică mai lentă decât cea a produsului intern brut, ritmul mediu anual fiind de 0,51%. Formarea brută de capital fix per capita a crescut într-un ritm mediu anual de 1,05%.

Variația stocurilor de materii prime și produse finite a avut ponderi de peste 2% în produsul intern brut, în prima parte a anilor 1990. În perioada 1996-2016, de regulă, respectivul indicator a oscilat între -2% și 2%, ceea ce relevă creșterea adaptabilității agenților economici la modificările apărute în mediul concurențial.

Consumul privat a avut o dinamică mai puțin volatilă. Respectivul indicator s-a redus mai lent, în cursul anilor 1990 și s-a relansat mai lent în perioada 2000-2013, în raport cu produsul intern brut. Între 2014 și 2016, creșterea relativă a consumului privat a fost practic egală cu cea a produsului intern brut. Consumul privat a reprezentat peste 80% din consumul final în cea mai mare parte a intervalului de timp 1990-2016 și a crescut într-un ritm mediu anual de 1,78%. În comparație cu 1989, consumul privat era, în anul 2016 cu 61,2% mai ridicat. Consumul privat per capita s-a majorat într-un ritm mediu anual de 2,33%.

Consumul public a sporit mai rapid decât consumul privat, respectiv într-un ritm mediu anual de 1,96%, fiind cu 69% mai ridicat în anul 2016 în raport cu anul 1989. Consumul public per capita a crescut într-un ritm mediu anual de 2,51%.

Pe tot parcursul perioadei analizate, exportul net a fost negativ, oscilând între -0,4% și -14,3% din produsul intern brut. Deficitul balanței comerciale externe de bunuri și servicii a fost legat nu numai de remodelarea aparatului productiv și liberalizarea comerțului exterior, ci și caracteristicile politicilor salariale și a implicațiilor acestora asupra stimulării consumului. Creșterea economică a avut un caracter absorbant, produsul intern brut fiind inferior cererii interne în fiecare an al perioadei analizate. Deficitul balanței comerciale externe a fost acompaniat de deficitul de cont curent care a reprezentat între -1,4% și -13,9% din produsul intern brut. În intervalul 1990-2012, deficitul contului curent a fost mai mic decât cel al balanței comerciale externe, cu 0,2 - 2,4 p.p. din produsul intern brut. Începând din 2013, deficitul de cont curent a fost mai mare decât cel al balanței comerciale externe cu 0,3 p.p. - 1,4 p.p. din produsul intern brut.

Deschiderea economiei către fluxurile externe de bunuri, servicii și factori de producție, precum și aderarea și integrarea în Uniunea Europeană, au determinat dinamici impresionante ale comerțului exterior. În perioada 1990-2016, în termeni reali, exporturile au crescut de peste 2,99 ori, iar importurile de peste 3,53 ori, ritmurile medii anuale fiind de 4,14% și respectiv de 4,79%.

Liberalizarea prețurilor interne și alinierea acestora la tendințele înregistrate pe plan internațional, precum și dinamica mai rapidă a importurilor în comparație cu cea a exporturilor a determinat devalorizarea monedei naționale, care a fost masivă în cursul anilor 1990, respectiv într-un ritm mediu anual de 95,5% în raport cu ECU/Euro, și moderată între 2000-2010, ritmul mediu anual al cursului de schimb leu/Euro fiind de 9,0%. În intervalul 2011-2016, cursul de schimb leu/Euro a fost relativ stabil, majorându-se într-un ritm mediu anual de 1,1%.

În modelarea cursului de schimb al monedei naționale în raport cu principalele valute internaționale, un rol important a revenit investițiilor străine directe. În funcție de fazele procesului de transformare a economiei, a caracteristicilor politicii microeconomice adoptate, dar și a conjuncturii economice internaționale, fluxurile anuale de investiții străine directe au avut variații anuale de amploare. Respectivul fluxuri au reprezentat între 0% și 4,84% din produsul intern brut, în cursul anilor 1990, între 1,91% și 8,91%, între 2000 și 2010 și între 1,28% și 2,88% în intervalul 2011-2016.

Bibliografie

1. N. Belli – Tranziția, mai grea decât un război, Editura Expert, București, 2001
2. L. Bonati, K. Haiduk – Dualism and growth in transition economies: a two sectors model with efficient and subsidized enterprises, Working Paper no. 15/2010, Department of Economics, University of Trento, Italy
3. C. Clark- Les conditions du progres economique, PUF Paris, 1960
4. E. Dobrescu- Tranziția în România. Abordări Econometrice, Editura Economică, București, 2003
5. E. Dobrescu- Macromodels of Romanian Market Economy, Editura Economică, București, 2006
6. A. Iancu (coord.) - Dezvoltarea Economică a României. Competitivitatea și Integrarea în Uniunea Europeană, vol. 1, Editura Academiei Române, București, 2003
7. A. Iancu (coord.) - Dezvoltarea economică a României. Competitivitatea și integrarea în Uniunea Europeană, vol.2, Editura Academiei Române, București, 2005
8. J. Kornai – Transformational Recession. A General Phenomenon Examined through Hungary's Development, Economie Applique, tome XLVI, no. 2, 1993
9. F. M. Pavelescu- Corelația dintre dinamica cererii interne și a exportului, Revista Română de Economie, , nr. 2/2003
10. F. M. Pavelescu- Economia României în a doua jumătate a secolului XX, Colecția "Biblioteca Economică", Seria "Probleme economice", vol. 234/2006, Centrul de informare și Documentare Economică, București
11. F. M. Pavelescu- Dinamica macroeconomică în cursul celor două tranziții la economia de piață, Studii de Istorie Economică și Istoria Gândirii Economice, Volumul XVIII, Editura Academiei Române, București, 2016
12. F. M. Pavelescu- Fazele ciclurilor economice și extinderea rolului inițiativei private în cursul celei de a doua tranziții la economia de piață, Studii de Istorie Economică și Istoria Gândirii Economice, Volumul XVIII, Editura Academiei Române, București, 2016b
13. K. Poznansky (ed.) – Stabilization and Privatization in Poland. An Economic Evaluation of Shock Therapy Program in Poland, Springer Science + Business Media LLC, 1993
14. S. Perț, Gh. Zaman-Piața muncii în tranziție: între liberalizare și constrângeri instituționale și sociale, Oeconomica nr. 3-4/2000.
15. C. Ruhl, D. Dăianu (coord.) – Tranziția economică în România. Trecut, prezent și viitor, Banca Mondială și CERPE, București, 2000
16. Y. Saolo, I. Gaude, R.Wery- Les tertiaires. Analyse comparative de l'acroissance de l'emploi dans les activites tertiaires, BIT, Geneve, 1974.
17. Gh. Zaman, C. Ciutacu, Gr. Vâlceanu (coord.)- Blocaje în economia de tranziție a României, Editura Tehnică, București, 1997
18. Gh. Zaman- Bilanțul economiei de tranziție a României în perioada 1990-1999. Evaluări și perspective pe termen și mediu-lung, Oeconomica nr. 3-4/2000
19. Gh. Zaman- Fundamente teoretice și practice ale privatizării în România, Studii de Istorie Economică și Istoria Gândirii Economice, Volumul XVIII, Editura Academiei Române, București, 2016
20. ECE-UNO-Economic Survey of Europe no. 2/1999, Geneva
21. European Commission – Convergence Report 2012, European Economy 3/2012, Eurostat

**Indicatori ai creșterii economice și ai utilizării
potențialului, în perioada 1987-2016**

%

Anul	PIB, ritm	PIB/ loc., ritm	PIB/loc. PPC, % în med. UE	Consum gospodării (PPC), 1990=100	Populația 15-64 ani, ritm	Rata de activitate 15-64 ani ¹	Rata șomajului înregistrat	Populația ocupată civilă, ritm	Productivitatea socială a muncii, ritm
1987	0,8	0,3	...	...	...	...	...	0,5	0,4
1988	-0,5	-1,0	...	...	...	...	...	0,8	-1,3
1989	-5,8	-6,1	...	...	...	...	...	1,3	-7,0
1990	-7,3	-7,6	35,1	100,0	0,5	...	...	-1,0	-6,4
1991	-12,9	-12,2	30,6	88,2	-0,9	...	3,0	-0,5	-12,5
1992	-8,8	-7,9	28,0	83,3	-0,5	...	8,2	-3,0	-5,9
1993	1,5	1,7	28,6	84,3	0,5	...	10,4	-3,8	5,5
1994	3,9	4,1	29,0	87,5	0,5	...	10,9	-0,5	4,5
1995	7,1	7,4	30,3	97,0	0,2	66,0	9,5	-5,2	13,0
1996	3,9	4,2	30,9	104,8	0,2	64,8	6,6	-1,2	5,1
1997	-4,8	-4,5	28,7	100,1	-0,1	70,8	8,9	-3,8	-1,1
1998	-2,1	-1,9	27,4	106,1	-0,2	69,3	10,4	-2,3	0,2
1999	-0,4	-0,2	26,7	101,5	-0,1	69,0	11,8	-4,5	4,2
2000	2,4	2,5	26,0	103,0	0,2	68,8	10,5	2,5	-0,1
2001	5,6	7,1	27,8	112,7	-1,4	67,7	8,8	-0,8	6,4
2002	5,2	7,1	29,0	119,6	-1,5	63,6	8,4	-2,7	8,1
2003	5,5	6,3	30,9	129,5	-0,3	62,4	7,4	-0,3	5,8
2004	8,4	9,0	34,4	150,0	-0,1	64,6	6,3	-0,8	9,3
2005	4,2	4,8	35,4	165,1	-0,3	64,2	5,9	1,8	2,3
2006	8,1	8,7	39,3	186,2	-0,5	66,2	5,2	0,9	7,0
2007	6,9	8,5	42,7	212,4	-1,5	66,1	4,0	3,0	3,7
2008	8,5	10,3	49,5	227,6	-1,8	66,5	4,4	0,2	8,2
2009	-7,1	-6,3	49,8	204,5	-1,0	65,9	7,8	-3,8	-3,4
2010	-0,8	-0,2	51,6	206,5	-0,8	64,9	7,0	-0,5	-0,3
2011	1,1	1,6	52,1	208,1	-0,7	64,1	5,2	-0,1	1,1
2012	0,6	1,1	53,9	210,7	-0,7	64,8	5,4	2,4	-1,8
2013	3,5	3,9	54,5	212,2	-0,6	64,9	5,7	-0,5	4,0
2014	3,1	3,5	55,4	222,2	-0,7	65,7	5,4	-1,2	4,3
2015	3,9	4,4	57,0	235,4	-0,9	66,1	5,0	-1,1	5,1
2016	4,8	5,4	59,6	252,9	-1,0	65,5	4,8	1,3	3,5

Sursa: World Bank Indicators, actualizat 18.09.2017, Anuarul statistic al României 1991, serii de timp 1990-1999, 1990-2015; Baza de date Tempo online; Comunicat de presă 98/18.04.2017. ¹ Pentru anii 1995 și 1996, rata de activitate a fost calculată pe baza populației de peste 14 ani, respectiv peste 15 ani, în timp ce pentru restul perioadei (1997-2016) s-a calculat pe baza populației între 15 și 64 ani.

Structura VAB după resurse în perioada 1990-2015

% în VAB

Anul	Sector primar Agricultură ¹	Sector secundar			Sector terțiar			
		Total	Industrie	Construcții	Total	Comerț, turism, transporturi, comunicații	Administrație publică, apărare, educație, sănătate, asistență socială	Intermedieri financiare, asigurări, tranzacții imobiliare și alte activități de servicii sociale
1989	13,9	59,2	52,9	6,3	26,9	13,6	7,1	6,3
1990	23,7	49,9	44,1	5,8	26,3	13,0	8,1	5,2
1991	20,1	45,0	40,4	4,7	34,8	21,5	8,7	4,7
1992	19,4	44,0	39,1	4,9	36,6	23,2	8,3	5,1
1993	22,6	42,1	36,5	5,6	35,3	21,9	7,9	5,4
1994	21,5	46,3	39,2	7,1	32,2	18,3	8,3	5,5
1995	19,2	38,4	31,7	6,7	42,5	17,4	6,1	19,0
1996	18,4	39,7	32,9	6,9	41,9	20,5	5,8	15,6
1997	18,7	38,5	32,3	6,2	42,8	21,8	6,2	14,7
1998	15,9	35,7	29,6	6,1	48,3	25,3	6,8	16,2
1999	14,1	33,9	28,1	5,8	52,0	25,6	9,4	17,1
2000	12,0	33,5	27,7	5,8	54,5	25,7	10,4	18,3
2001	14,5	35,6	29,4	6,3	49,9	23,7	9,8	16,4
2002	12,6	36,9	30,1	6,8	50,5	23,2	10,5	16,9
2003	12,9	34,8	27,9	6,8	52,3	23,7	13,3	15,3
2004	14,0	35,0	28,0	7,0	51,0	23,9	11,8	15,3
2005	9,5	36,0	28,2	7,8	54,5	25,4	12,5	16,5
2006	8,7	36,9	28,0	8,9	54,4	26,1	11,6	16,7
2007	5,5	36,7	26,2	10,5	57,9	27,6	11,3	18,9
2008	6,6	37,8	25,3	12,5	55,7	26,7	12,0	17,0
2009	6,0	37,6	26,3	11,4	56,3	25,5	12,2	18,6
2010	6,3	41,3	31,3	10,1	52,4	20,2	11,9	20,3
2011	7,3	41,5	32,5	9,1	51,2	17,9	11,2	22,0
2012	5,3	37,1	28,6	8,5	57,6	24,1	11,6	21,8
2013	6,1	36,6	28,6	8,0	57,3	22,3	11,4	23,6
2014	5,3	35,6	28,6	7,0	59,0	22,4	13,1	23,6
2015	4,7	33,7	27,1	6,6	61,6	24,9	11,2	25,4
2016	4,4	32,5	25,8	6,7	63,1	26,5	11,4	25,3

¹ Inclusiv vânătoare, silvicultură, pescuit și piscicultură.

Notă: pentru perioada 1990-1994 s-a folosit metodologia SEC 1979, iar pentru perioada 1995-2015 s-a utilizat metodologia SEC 1995

Sursa: Anuarul statistic al României, 1991, serii de timp 1990-2011, 1990-2015.

Structura PIB după utilizări, în perioada 1990-2016

Anul	Formare brută capital			Consum final			Export net
	Total	Formare brută de capital fix	Variația stocurilor	Total	Consum gospodării	Consum final public	
1989	26,8	29,9	-3,1	70,5	57,9	12,6	+2,7
1990	30,2	19,8	10,5	79,2	65,9	13,3	-9,5
1991	28,0	14,4	13,7	75,9	60,7	15,2	-3,9
1992	31,4	19,2	12,2	77,0	62,7	14,3	-8,4
1993	28,9	17,9	11,0	76,0	63,7	12,3	-5,0
1994	24,8	20,3	4,5	77,3	63,5	13,8	-2,1
1995	23,6	21,4	2,1	81,4	68,7	12,7	-5,0
1996	23,4	23,2	0,2	84,4	72,7	11,7	-7,8
1997	21,5	22,0	-0,5	85,3	72,2	13,1	-6,8
1998	18,5	18,9	-0,4	89,3	76,9	12,4	-7,8
1999	15,9	18,3	-2,4	88,6	71,7	17,0	-4,5
2000	19,8	19,3	0,5	85,5	68,3	17,2	-5,3
2001	22,6	20,9	1,7	85,0	69,0	15,9	-7,6
2002	22,5	21,7	0,7	83,1	68,3	14,8	-5,6
2003	22,7	22,3	0,4	84,7	65,8	18,9	-7,4
2004	24,3	22,4	1,9	84,7	68,7	16,0	-8,9
2005	23,9	24,3	-0,4	86,2	69,2	17,1	-10,1
2006	27,2	26,4	0,8	84,7	68,5	16,2	-11,9
2007	31,3	36,0	-4,7	83,0	67,3	15,7	-14,3
2008	33,4	38,4	-5,0	79,8	63,5	16,3	-13,3
2009	27,1	26,0	1,1	79,3	61,3	18,0	-6,4
2010	26,8	25,9	0,9	79,3	63,4	15,9	-6,1
2011	27,9	27,1	0,8	77,7	62,9	14,8	-5,6
2012	26,8	27,3	-0,5	78,1	63,2	15,0	-5,0
2013	25,6	24,7	0,9	75,2	61,0	14,2	-0,8
2014	24,7	24,3	0,4	75,7	61,7	14,1	-0,4
2015	25,0	24,8	0,2	75,7	61,9	13,7	-0,6
2016	25,0	22,7	2,4	75,9	61,8	14,1	-0,9

% în PIB

Sursa: World Bank Indicators, actualizat 18.09.2017, Anuarul statistic al României 1991.

Indicatori ai echilibrului extern și ai inflației, în perioada 1990-2016

Anul	Export, % în PIB	Import, % în PIB	ISD ¹ , % în PIB	Cont curent, % în PIB	Curs de schimb leu/euro	IPC ²	IPPI ³	Deflator PIB
						an precedent = 100		
1989	20,9	18,2	...	+6,0	0,002	.. ...	...	...
1990	16,7	26,2	0,0003	-8,3	0,005	105,1	...	...
1991	17,6	21,5	0,14	-3,5	0,015	270,4	...	295,0
1992	27,8	36,2	0,31	-6,0	0,067	310,4	...	299,9
1993	23,0	28,0	0,36	-4,5	0,089	356,1	...	327,3
1994	24,9	27,0	1,13	-1,4	0,197	236,8	...	239,0
1995	25,5	30,5	1,11	-4,7	0,266	132,2	...	143,6
1996	26,3	34,1	0,71	-6,9	0,392	138,8	...	144,1
1997	28,0	34,8	3,39	-5,9	0,811	254,8	252,7	235,4
1998	22,9	30,6	4,84	-6,9	0,999	159,1	133,2	148,1
1999	27,7	32,2	2,88	-3,6	1,635	145,8	142,2	149,5
2000	32,7	38,0	2,77	-3,6	1,992	145,7	...	143,1
2001	33,0	40,5	2,84	-5,5	2,600	134,5	135,9	137,9
2002	35,2	40,8	2,48	-3,3	3,127	122,5	122,4	122,6
2003	34,5	42,0	3,08	-5,5	3,755	115,3	118,7	123,4
2004	35,6	44,6	8,45	-8,4	4,051	111,9	119,3	115,5
2005	32,9	43,0	6,52	-8,6	3,621	109,0	108,2	112,1
2006	32,1	44,0	8,91	-10,5	3,526	106,6	109,7	110,5
2007	29,1	43,4	5,89	-13,9	3,335	104,8	107,6	112,8
2008	26,9	40,2	6,57	-12,0	3,683	107,8	115,3	115,6
2009	27,4	33,8	2,77	-4,9	4,240	105,6	101,9	104,8
2010	32,3	38,4	1,91	-5,0	4,212	106,1	106,3	105,4
2011	36,8	42,4	1,28	-5,0	4,239	105,8	108,9	104,7
2012	37,5	42,4	1,78	-4,8	4,459	103,3	105,4	104,7
2013	39,7	40,5	2,01	-1,1	4,419	104,0	102,1	103,4
2014	41,2	41,6	1,94	-0,7	4,444	101,1	99,88	101,7
2015	41,1	41,7	2,43	-1,2	4,445	99,4	97,78	102,4
2016	41,4	42,3	2,88	-2,3	4,490	98,5	...	102,2

¹ Investiții străine directe; ² indicele prețurilor de consum; ³ indicele prețurilor producției industriale.

Sursa: World Bank Indicators, actualizat 18.09.2017; Baza de date Eurostat, actualizat 07.09.2017; Anuarul statistic al României, serii de timp 1990-2015, 1990-1999.